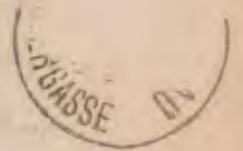

ԱՐԵՊԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՓԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 13

Վ.Ս.Ժ. ՀԱՐՈՐԸՆ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1 1888

ԳԻՆ 3 ՍԵՆՏ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԻ

Մեր կամքէ անկախ պատճառներու, ինչպէս նաեւ դեռ տեղաւորուած չը լինելու համար մը երկու շաբաթ թերթ չի կրցանք հրատարակել որուն համար ներողութիւն խնդրելով՝ կապահովցնենք թէ այսուհետեւ Արեգակ կը հրատարակուի իր օրին։ Հարկ է նաեւ ծանուցանել թէ մեր բաժանուղիք չհրատարակուած թերթերու փոխարէնը պիտի ընդունին։

—ԳԻՆ 3 ՍԵՆՏ—

Մանրամասնութիւնք գալ շաբթու

ՀԱՅՔ Ի ՓԱՍԸ—ԿԱՐՏԸՆ

Քասը-կարտըն այն վայրն է ուսիէ նիւ Եօրքի նաւահանգիստն հասնող ամէն գաղթական պարտի անցնիլ իւր անունն արձանագրել տալու համար, և ուր ամէն նոր եկ կը քննուի և երկրին անյաւմար նկատուողներն ետ կը զրկուին։

Այս չէ՛քն որ կեցած է ջուրի եզերքը, ունի յատուկ տեղ մը ուր կը լեցուին նորեկ գաղթականք՝ կարգի սպասելու համար։

Սակայն թուրքիացի գաղթականաց, մասնաւորապէս Հայերու համար կը թըռուի թէ բացառութիւն մը կայ։ հոն ելնող հայերն կը դուրսն տախտակորմով շրջապատեալ տեղի մը մէջ, կարծես իբր յանցաւոր անձեր։

Գաղթականի մը բարեկամն ընդհանրապէս կարող է մտնել Քասը-կարտընի մէջ իր ծանօթն տեսնելու։ Սակայն այդպէս չէ հայոց համար։ միգրէ երբ մէկն հոն մտնելու աշտանութիւնն ուզէ, կը մարտուի դռնապանէն, և ինչու՞ չենք զխտեր։ Սա խտտութիւն ո՛չ թէ թուրքիացի կողմէ յարուցուած արդեւիքէն վերջն եղաւ, այլ տարիներէ ի վեր տեղի կունենայ ընդ միշտ։

Քասը-կարտընի մէջ ամէն լեզուի համար առանձին թարգմաններ կան։ Ամերիկացի Տեաւակի Ընկերութեան մէկ միտինարն, Կօլտսթայն անուն, որ շատ տունն Քասը կարտըն կը լինի, թուրքերէնի թարգմանութիւն կընէ հոն։ Բայց ցաւալին այն է թէ Կօլտսթայնի թուրքերէնն անհասկնալի լինելու շախ բան մէ։ Շատ անգամ Հայ գաղթականներն մի զմեռալու թիւներ կը քսչն այս մասին։ Լու թարգման մը չունեցած լինելնու համար է որ դեռ շաբաթ մը տուջ վեց Քասը-կարտըններն ետ զրկուեցան։ Հայ մը՝ հայ թարգման մը ունենալու է իր խօսքերն լսիլ ընելու համար։ Այսպէս ալ քանի մը շաբաթ առաջ մի քանի հայ ընտանիքներ ետ պիտի զրկուէին, եթէ պատահմամբ մի հայ անոնց թարգման լինելու չեր թար։

Հայ գաղթականաց գաղաւթն քաջալերելու համար չէ որ պիտի բռնէր թէ միք ալ պարտինք թարգման մտնելու ի ֆուս կարտն, ինչպէս որ ուրիշ ամէն աղբերոյ ունին։ Քանի որ հայ գաղթականներ կուգան երբեմն, ո՛չ միայն թուրքերէն, այլ ուրիշ կողմերէ, ինչպէս նաեւ Ռուսաստանէ, պէտք է որ սոքա ալ իրենց լեզուն հասկցող առանձին մէջը ունենան յիշեալ պաշտօնատան մէջ։

Երբ խուճ մի հայ Ամերիկացի հոլին վրայ ոտք կը կոխէ, տեղական թերթեր զայն ծանուցանել չեն ուշանար, իբր պարտաւորութիւն, բայց ցաւալին այն է թէ տեղային մամուլը ներկայացուցիչներէն հոտեան հայն կչփոխեն ուրիշ աղբերու հոտ։ Անցեալ անգամ Սէն անուն լորդերգին մէջ այսպէս տեսանք։ Սորա պատճառն ալ կարծես թէ մատամբ կրնանք դռնել թարգման մի չունենալնու, կամ թէ թուրքերէն թարգմանի մը գոյութեան մէջ...

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԱՄԼՈՅՆ ԴԱՒԱՆԱՆՔԸ

Ա. Ըստացիր լուրերն, բոլոր լուրերն եւ ո՛չ այլ ինչ, այլ լուրեր միայն:

Բ. Ոչ ինչ ընդօրինակէ՝ ուրիշ նրատարակութիւններէ, առանց անոնց անուններն տալու:

Գ. Տեսակցութեան մը նկարագիրն մի՛ տրպէր, առանց տեսակցութիւն մը ունենալու որոշեալ անձի հետ:

Դ. Մանուցումը մի՛ դնէր իբրեւ լուր. ծանուցումը թող իբր ծանուցում լոյս գայ:

Ե. Մի՛ յարծակիր տկարին կամ անպաշտպանին վրայ, եթէ հասարակաց շահն այդպէս չի պահանջեր:

Զ. Կրողէ՛ք սկզբունքիդ համար, բայց մի հաւատար թէ ամէն ճշմարտութիւն քո ըսկզբունքին մէջ ներփակուած են:

Է. Եթէ կուսակցութիւն մը ունիս՝ պաշտպանէ՛ զայն, բայց մի՛ կարծեր թէ ամէն բարի մարդիկ քո կուսակցութեան մէջ են, ու գէշերն են միայն դուրս:

Ը. Հուսկ ուրեմն գիտցի՛ր ու հաւատա՛ թէ մարդկութիւնը կը յառաջադիմէ, եւ այնչափ վստահ լինելու է թէ մարդկային կենաց ու գործոց մէջ կայ բարենորոգում եւ թէ ապագան մեծագոյն ու լաւագոյն պիտի ըլլայ ներկայէն ու անցեալէն, որչափ վստահ ես թէ Աստուած կայ:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՊԼԵՆԻ

Տարիի մը չափ եւրոպայ մնալէ վերջ, Ամերիկացի նշանաւոր քաղաքագետին, Ճ. Ճ. Պլէյնի վերադարձն ծանուցինք արդէն: Մեծ ճամբորդն բերող շոգենաւը թէլե օգոստոսի 10էն առաջ կանկկուէր և ըստ այնմ կարգադրութիւններ եղած էին, բայց անակնկալ յաղաղումն մեծ չիտթութիւն պատճառեց: Մեծ թափօրն տեղի ունեցաւ հինգշաբթի երեկոյին, առանց Պլէյնի, բայց թմէն ինչականաւ ուածին չափ յաջող ու փառաւոր եղաւ, առանց սակայն ճամբորդի բացակայութիւնն հաշուի առնելու:

Թափօրը դեռ չսկսած նիւ Եորքի Պրօսթէյ կոչուած ուղին ու անոր վերայ նայող պատուհաններն լեցուած էին անհուն բազմութեամբ: Մատիսըն հրապարակին մէջ կահաւորակ մը կառուցուած էր՝ դրօշակներով ու մեծ բազմութեամբ շրջապատեալ ապաքէն: Մի պահ վերջ, երբ Լեդի Մօրթօն, Հանրապարարանայ փոխ նախագահական ընտրելին, Պըլէյնի որդին ընտանեօք հանդերձ և այլ բարձ աստիճան անձեր նոյն կահաւորակին վերայ

երեցան, «կեցցէ» ներն ու «հուրրա» ներն օդը դղրդեցին: Շատ չանցած թափօրն կազմուելով՝ ամենայն կանոնաւորութեամբ՝ քալել ըսկսեց դէք ճիգ ավլնիւ յիշեալ կահաւորակին առջևէն անցնելով:

Նոյն գիշեր, երբ տակաւին նոր դադրած էր նուազարանայ ձայներն նիւ Եորք քաղաքին մէջ, անդին 1,15ին դիտակն ֆայր Այլընտէ Ովկիանոսի վերայ Սիթի օֆ Նիւ Եորք շոգենաւի կայմերն կը տեսնէր: Հետեալ օրը առաւօտեան ժամը 11ին Ովկիանոս այդ մեծ կարաւանն հասաւ ինաւահանգիստ ուր մեծ Սկուսթացին իր ընտանեօք և զինքն դիմաւորելու գնացող ջոկատի անդամոց շատերով: Դուրս գալով նիւ Եորք քաղաքէն նիւ Եորք մտաւ ու առաջնորդուեցաւ ճիգ Ավլընիին պանդոկը ուր կանխաւ չքեղ սենեակներ վարձուած էին: Աւելորդ է ըսել թէ մեծ Հանրապարականին շատեր եկան բարիեկ մաղթելու:

Երկու օր նիւ Եորքի մէջ անցունելէ յետոյ՝ յաջորդ երկուշաբթին Պլէյն ընտանեօք հանդերձ մեկնեցաւ դէպի տուն որ կը գտնուի յՕկուսթա, Մէյն նահանգի մէջ:

Նորեկ Քաղաքագետն իր ճամբու վերայ գտնուած բոլոր կոյարաններն դիմաւորող բազմութեամբ խոնած գտաւ որոց քանիններուն խօսեցաւ՝ ի մէջ այլոց յառաջիկայ նախագահական ընտրութեան վրայ: Մէյնի մարդը, ինչպէս որ կըսեն տեղացիք, մեծ ընդունելութիւն գտաւ ու խօսեցաւ բաւական երկայն նիւ Հիվընի, Պրիմփօրթի, Հարթփրօտի, Ուսթըրի, Պոսթօնի և ուրիշ քանի տեղերու մէջ: Իսկ յՕկուսթա ի հարկէ թէ՛ ընդունելութիւնն և թէ բանախօսութիւնն մեծագոյն մեծագոյն լինելու էր, ինչպէս որ եղաւ արդէն:

ԱՅԴ

Նիւ Եորք քաղաքի բժշկական Համալսարանէն վկայեալ, գաւառային ամենարարժր դատարանէն ջլային հիւանդութեանց վճուել և Պրուքլինի գիշերային բժիշկ (Մէտիքըլ ըսթաֆ ֆօր նայթ սէրվիս) Տօքթօր Զահրապ Բ. Թէոտորեան պատիւ ունի ծանուցանել արդոյ հասարակութեան թէ հիւանդ կընդունի իր բնակարանին մէջ, թիւ 249 Սաթհի ֆօրթհ Ըստրիտ, Պրուքլին. առաւօտեան ժամը 8էն մինչ 10 և երեկոյեան ժամը 7 էն մինչև 9: Յառաջիկայ սեպտեմբերէն սկսեալ Տրիֆտորեան կրէրակի օրեր հիւանդ կընդունի ի թիւ 264 Վէսթ 45րդ փողոց, Պրօսթէյնի և Յրք Ավլընի մէջտեղն, նիւ Եորք, կէսօրի ժամը 12էն մինչև 2 և 4էն մինչև 6:

ՏՐՈՑ ԽՆԴԻՐՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Միացեալ Նահանգաց մէջ օրուան հրատապ խնդիրն է տրոց բարձման կամ զեղջման խնդիրն, խնդիր՝ որուն առանցքին վերայ կդառնայ առաջիկայ նախադաշական ընտրութեան շահեկան մասը: Թէ տուրք յոյժ ծանրացած են ժողովրդեան հետքուն վերայ, տարակոյս չի վերցներ: Թէ առանձնաշնորհեալ մեծափարթամ անձինք և ընկերութիւնք դէմ են տրոց զեղջման, այս ալ անուրանալի է: Այլ թէ սոյն ուղղութեանց որն է ուղիղն և որն է օգտակարն երկրին ու ազգին, պիտի համաօտենք հոս, որպէս զի մեր ընթերցողք գաղափար մը ունենան իրաց ճշմարիտ փրճակին վրայ որպէս զի անաշուտապէս յայտնեն իրենց կարծիքներն, երբ հարկն պահանջէ:

Ընդհանուր օրէնք մ'է՝ ամենեւին համառ խորհային թէ՝ ուր կազմակերպեալ իշխանութիւն կայ, հոն ժողովրդի վերայ՝ գանազան ձեւերու տակ՝ տուրքեր կը դրուին, կառավարական կամ պատերազմական ծախքերն գոյցելու համար: Կառավարութիւն մը իր իշխանութիւնն զգալի ընել տալու միջոց գտած է ժողովրդէն տուրք հաւաքելու մէջ. այս է և պատերազմի մանրանկարը, այսինքն ինչպէս որ պատերազմէրու առիթ տուող խնդրոց մէջ երկու կողմանց պահանջն նիւթակոյն է, այնպէս ալ կառավարեաց ու կառավարաց մէջ միշտ խնդրոց նիւթ եղած է տրոց խնդիրն: մին պահանջելով ու բռնանալով, իսկ միւսն մերժելով և ի վէն դիմելով շատ անգամ: Ըստ իւր նիւթակոյն կարողութեան՝ մէկը տուրք վճարելով աջակցելու է այն կառավարութեան որուն պաշտպանութիւնն կը մայելէ: Սա պարտականութիւն մ'է. այլ երբ կը պահանջուի հպատակ ժողովրդէն տուրք վճարել առանձնաշնորհեալ հաստատութիւններ պահպանելու համար, խնդիրն յայնժամ բոլորովին կը փոխուի, և այս իսկ է որուն դէմ կը բողոքէ երկրի ժողովրդեան մէկ մեծ մասը ըսելով թէ՝ կառավարութիւնն իւր ամբողջութեամբ պահելու համար ինչ տուրք որ վճարել պէտք է, յօժարակամ կը վճարենք, իսկ տակէ առելի մէկ լուծայ չենք ուզեր տալ: Ժողովրդեան այս գանգատը յոյժ օրինաւոր է և արդարացի՝ նկատի ունենալով սա պարագայ թէ ժողովուրդն անուղղակի տրոց ներքեւ այն աստիճան կը ճնշուի որ, գործմանալի է, երբ ապրտամբութիւն մը չեն յարուցաներ մերժելով ամէն ազօրէն տուրք որ կը հաւաքուի իրենցմէ: Սրինակաւ մը պարզենք՝ մեր ըսածը հաստատելու համար: Միացեալ Նահանգաց մէջ խաչանց հօտեր ունեցող եօթն հազար անձինք կան կըտուի, մասնաւորապէս արեւմտեան նահանգաց մէջ: Սոքա կը պահեն

հեն հօտերը՝ խաչանց բուրդը ստանալու համար, ըսել կըլլայ թէ եօթն հազար անձինք միայն չա՛ռնին բուրդի վերայ, մինչդեռ անդին 60 միլիոն ժողովուրդ, արու և էգ բոլորէն ինչեր կը գործածեն: Այս պարագայի մէջ բուրդը արտադրողն առանձնաշնորհեալ է և 60 միլիոնի չափ ժողովուրդ ճնշեալ կը նկատուի, որովհետեւ կոտալարութիւնը օտար երկրէ ներմուծուած բուրդերուն վերայ ճճ առ հարկեր տուրք մը դրած է, որպէս զի երկրին բուրդի արտադրութիւնը քաջալերուելով առատ արդիւնք տայ, այլ եկուր տես թէ եօթը հազար անձանց շահուն կը գոհուի 60 միլիոն ժողովրդեան շահը, որպէս զի աննշան փոքրամասնութիւնն շահի, եթէ կարենայ:

Ասիկայ, ինչպէս որ կերելի, պարզապէս անուր անիրաւութիւն մ'է, մանաւանդ լուսաւորեալ երկրի մը մէջ, մանաւանդ թէ այս երկրին պիտոյից գործածութեան բաւելու չափ բուրդ արտադրելու համար, առ նուազն հարկեր տարի պէտք է. Պարտակն է ժողովուրդն վճարել ճճ առ հարկեր տուրք մը այդչա փերկար ժամանակ, որպէս զի եօթն հազար խաչնարածք իրենց հօտերն բազմացնելով կարենան հրապարակաւ գոհացնել: Այս է խնդիրն և այս է ցաւալի իրողութիւնն զոր կը տեսնենք ամէն օր երբ զոյգ մը ստորին գուլպայի համար 12 դաշեկան կը վճարենք, մինչդեռ նոյն գուլպայի ամենաաշխու տեսակի զոյգն ու թիւ դաշեկանի կը վաճառուի այլ ուր: Նոյնն են բամպակեղէն, երկաթեղէն և այլ նիւթեղէնք որոց ոմանք 8) առ 100 տուրք կը վճարեն: Սոյն անիրաւ և անարդար տրոց խնդիրն փոքր ինչ մեղմացնելու մասք՝ թէքսաս նահանգի երեսփոխաններէն Պ. Միլ առաջարկ մը բերաւ Միացեալ Նահանգներու Քօնկրէսին և որուն համար մեծ համարաւ քառասուն իբրեւ անտեսագէտ և հրապարակախօս և որուն վրայ կը դառնայ այժմ նախագահական ընտրութեան անսպառ հարցը: Պ. Միլի առաջարկը տրոց բոլորովին ջնջուին չի պահանջեր, այլ լսի կը պնդէ թէ մասնաւոր նիւթեղինաց ոմանց վերայ քսան և երեսուն առ հարկեր զեղջ մը հաւկաւոր է, երկրին մէջ անիրող անգործութեան վերջ տալու համար: Ծարաւարեւտական ձեռնարկներու նոր զարկ մը տալով՝ նա կը կարծէ թէ երկրին ալ տակէ պիտի շահի ճոխ առեւտուրի շնորհիւ, քան ինչ որ չէր շահէր՝ երեսուն տարի ի վեր ութսուն առ հարկեր տուրք մը յանդիման ի կորզելով ժողովրդեան գրպաններէն:

Պարոն երեսփոխանի առաջարկը երեք ամիսներէ ի վեր քննադատութեանց ու փրճաբանութեանց բովէն անցնելէ վերջ՝ կը քուէարկուի ու ձերակոյտին կը յղուի, ուր արդէն որոշուած էր մերժել զայն: Սոյն Միլի առա

ջարկին փոխան ծերակոյտն հակառակարկ մը գրչէ առնելով պիտի վերադարձնէ Ներսիս-
խանական ժողովին (փառն զի Մերակոյտն ինք
նին տնտեսական առաջարկ մը յօրինելու իշ-
խանութիւնն չունի) ուր յղացուած է նախ-
նական առաջարկը , Այս կերպով եթէ բոլո-
րովին չստանան Միւր առաջարկը , գէթ մե-
ծաւ մասամբ բարեփոխեալ վիճակի մը մէջ
օրինաց կարգը պիտի անցնի վերջապէս : Ահա
այս է բոլորի յոյսն ու հաւատքը :

ՅՈՐԵՆԻ ՈՐԴԸ

Եթէ հնար լինէր գէթ մի մերձաւոր հա-
շիւ բնել միջատից պատճառած վնասը՝ դրա-
մական տեսակետիւ , հերիք էր տարաւորել և
ամէն ջանք աւ ճիշդ ի գործ դնել՝ քստ կտրե-
լոյն սացաւ գէթ մէկ տասներորդը զո՛հ չի
լինիր միջատներու աւերմանց . ահա վնաս մը
զոր կը կրէ մարդկային սեռն ամէն տարի
ստանց տրանջալու : Սոքա շատ անգամ կը
մնասնն բոյսերու մէկ քաւորդին և երբեմն
կէսին անգամ , այսպէս ու շատ անգամ ամ-
բողջ մշակեալ բերքերն զո՛հ կուտանք սոյն
չնչին կենդանեաց , ինչպէս որ օրինակներ կը
լենք շատ անգամ : Երանի թէ կարող լինէինք
օրինակներ բերել մեզ ծանօթ եղող Թուր-
քիոյ գաւառներէն : Սակայն որովհետեւ կարող
չենք , ուստի ընթերցողի հետաքրքրութիւնն
յագեցնելու համար , մէջ կը բերենք հոս փառ-
ական օրինակներ Ամերիկեան այլ և այլ գա-
ւառներէն , որով ընթերցողք կրնան երեւակայել
թէ որչափ մեծ է Թուրքիոյ երկրագործներու
կրած աննկատելի վնասը , ուր փոխանակ Ամե-
րիկայի հազարաւոր միջատարանից , հազիւ մի
քանիներ կան , եթէ երբեք կրնան գտնուած
լինիլ , և ուր երկրի միջատներն ջնջելու մի-
ջոյներու և զեղօրէից հազիւ հազ մէկ հարիւ-
րերորդն ծանօթ է մեր երկրագործաց , բազ-
աւաստմաբ Ամերիկայի :

1854—1857-ին Նիւ Եորք նահանգին մէջ
ցորենի որդը ընդարձակ ցորենի արտեր բոլո-
րովին աւերակ դառցուց : Միայն մէկ գաւա-
ռի մէջ 15 հազար արտավար արտերէն երկրա-
գործք ոչինչ հնձեցին , հակառակ այն , ակն-
կալութեան որով իւրաքանչիւր արտավարէ
երեսուն գրիւ ցորեն կապաւին , Սոյն երեք
տարուան միջոցին միայն առջի տարին սանա
հանգը միայն ցորենի վնասէն կորուստ ունե-
ցու 15 միլիոն տոլար , և եթէ հաշուենք ցո-
րենի զնոյն բարձրանալն , նոյն տարուան հա-

կան ու ճշգրիտ կորուստն էր 25 միլիոն տո-
լար :

Նոյն տարին , այսինքն 1854-ին Օհայօ նա-
հանգին մէջ այս միջատից պատճառած վնա-
սն էր 30 միլիոն տոլար և Քանաւատյի մէջ 80
միլիոն գրիւ ցորեն :

Հակառակ ամէն ջանից , սոյն փոքրիկ մի-
ջատն կը շարունակէ իւր աւերումն՝ տարիէ
տարի 25—30 աւ հարիւր անուղղակի տուրք
մը դնելով երկրագործին վերայ , կամ լինե-
լով հաւասար բաժնեկից նորոտ արդար քըր-
տանց ու աշխատութեան : Իցի՛ւ թէ կարող
լինէինք հաշուել թէ տարին որչափ ցորեն մի-
ջատից տուրք կը վճարեն Թուրքիոյ երկրա-
գործք :

Թերեւս աւելորդ պիտի լինի ընդ երկար
թուել սառ այն զարհուրելի միջատին , մարա
խի ըրած վնասներն ու կոտորածներն ամէն
տարի աշխարհիս այլ և այլ կողմերն : Իրողու
թիւն մ'է թէ Թուրքիա , ուր երկրագործու-
թիւնն բնաւ ո'ւ է վաղագոյն չէ ըրած Զըր
հեղեղէն ի վեր , մասամբ իւրիք ազաւ է միջա-
տից կոտորածէն , սակայն մարախն ներկայ է ,
ամէն ուր որ կրնայ հնտեղէն մը մշակուիլ :

Զորորդ միջատ մը որ կուտէր մարդկային
սեռի մի ամենադիտանի բուսեղէնն , բամպակը
է բամպակի որդն որ կ'անուանեն Ալէկիս
Արկիլատիս :

Միացեալ Նահանգաց հարաւային ինն նա
հանգներն ուր բամպակ կը մշակուի , տարե-
կան միջին հաշուով 30 միլիոն տոլարի վնաս կը
կրեն սոյն չնչին միջատներու երեսէն :

Տը . Վօլչ , երկար տարինեղ ի վեր Մի-
ացեալ Նահանգաց Ատտավարութեան երկրա-
գործական տեսչաց մին որ և էր ժամանակէ
մը ի վեր գլուխ միջատարանական ճիւղի ,
վաւերական հաշիւներով կապացուցանէ թէ
վնասակար միջատք Միացեալ Նահանգաց մէջ
մինչև ցարդ տարեկան 300 միլիոն տոլարի
կորուստ պատճառած են՝ միջին հաշուով՝ 1853
էն մինչև 1887 , երբեմն շատ և երբեմն քիչ .
ըսել է անցեալ երեսուն երկու տարիներու
մէջ Միացեալ Նահանգաց կորուստն միայն ե-
ղած է 9,600,000,000 տոլար , թիւ մը որ մեր
հաշուելու կարողութենէն վեր է բոլորովին :

Եթէ այս է միջատից պատճառած վնասը
միայն այս երկրի մէջ , հապա որչափ անհաշ-
ուելի ահագին գաւառներ տարիէ տարի
զո՛հ կուտայ աշխարհ սոյն չնչին կենդանեաց :

Ա . Գ . ԱՍՏ ԻԿԵԱՆ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

Ս. Թարգմանեացն Սահակայ և Մեսրոպայ տօնախմբութեան օրն, յուլիսի 26-ին Ղալաթիոյ մատենադարանին մէջ, ի Կ. Պօլիս, վայելուչ հանդիսով տեղի ունեցած է բարեյիշատակ Իշմիրեանցի կտակի մըր ցանակարաշխութիւնն:

Այս առիթի մեջանալ ստացած է ինիւայի համալսարանին մէջ ուսանող Պ. Իսահակ Յարութիւնեանց, իւր «Հոյոց գիրն» անուն ձեռագիր երկ ստիքութեան համար: Այս մեջանալն է վեց հարիւր բուպի ուր կրնէ վտարուն լիբոյ:

Բաղնիշատակ Յովսէփ Իզմիրեանց քըհապար բուպի կտակած էր՝ դորա տարեկան տոկոսի կէսովն, վաճառն լիբոյ, քաջալերել ազգային հին կեանքի վրայ գրող հեղինակներն: Իսկ տոկոսին միւս կէսը յատկացուցած է կտակարան Կարնոյ Հոյ իգական վարժարանին մէջ կտրի, ձեռի, ասեղնագործութեան ևն: վաճառհւոյ մը պահպանութեան համար:

Կը գրեն թէ այս առիթ երկու ամսուս մէջ Տիգրանակերտէն 580 անձինք՝ մեծաւ մասով Հոյ՝ Պաթմում գաղթէր են՝ ապրուստ չի կրնալ ճարելուն պատճառաւ:

Ճէրզի Սիթիի լնակիչներէն Պ. Պ. Ա. մի երկ յնամակ յղած է մաղ հետեւեալ խմատով:

Նամակագիրն բողոքելով Մուրատեան անուն երկտասարդի մը և իր մէջ տեղի ունեցած ձերբակալութեան խնդրոյն սըխալ կերպիւ հրատարակուած լրնելուն դէմ, կը պատմէ իրողութիւնն հետեւեալ կերպիւ:

Անցեալներն Մուրատեանն առանց իր ընկերով հրամանին, թղթատունէն անոր ապահովեալ մի նամակն կտանայ խարէութեամբ՝ կարծելով թէ դորա մէջ ներփակեալ ստակ կոյ եղեր: Այս դէպք մը վէճի ծնունդ կուտայ ումէ Մուրատեան բարկանալով ոստիկանութեան կերթայ առաջնոյն ձերբակալութիւն խնդրելով՝ սա պատճառաւ թէ Ա. իր (Մուրատեանի) նամակն բռնալով՝ մէջը գտնուած քանի տոյսը գողցած է: Ա. կը ձերբակալուի, բայց ոչ հայհոյութիւն մը բրած

լինելուն համար, ինչպէս որ ըսուած էր մեր անցեալ թուի մէջ: Մուրատեան Ա. ի ձերբակալուելէն վեջէ կծիկը կը զնէ: Հուսկ ուրեմն ձերբակալեալն ալատ կը թողուի, բայց աւաղ, 150 ի չափ սողալներ կորսնցունելէ վերջ:

Այս տողեր չարուած էին երբ լուր առինք թէ Մուրատեան թըրցի մէջ ձերբակալուած է ու քիչ ատենէն ճէրզի Սիթի պիտի բերուի:

Քիչ ատեն առաջ յիշեալ երկուստը՝ դը՝ Ուսթըրի մարանի աղքատ Գաբրիւղ ցիներէն երեք հարիւր տոլար խաբէութեամբ կորզելով փախած է եղեր: Այժմ կը լսենք թէ յիշեալ անձերն այս առիթէ օգուտ քաղելով՝ պիտի փութան իրենց բողոքներն լիպոյտցնել Կոնստանտնուպոլիս:

Մեծ Տիգր Ս. Մ. Մինասեան դիտաւորութիւն ունի Ուսթըր երթալով՝ տեղոյն Հայերը տեսնելու համար:

Ուօրտա Այլընտ փակուած եօթն Գարբիւղը գաղթական Հայերու վեցն ետ շրկուեցան: Ասոնց անուններն ա՝ տուր Շալճեան, Կըրդուր Շալճեան, Սարգրա Պապեան, Աստուր մահաթի Սիմոնեան, Պետրոս Կարապետեան, իսկ միւսի անունը չկըցինք ստաալ: Եա չըրկուող անձի անունն է Կարապետ Յակոբեան:

Այս վեց Հոյերուն զրկուիլն հետեւեալ կերպիւ ազդեակութեամբ են մաղ: Գաթըլ Կարալընը պաշտօնապէք խմանալէ վերջ թէ ծանօթ չունին սօքա, կը հարցնեն թէ ուրջի ստակ ունին հետսինն, նորեկը կարծելով թէ այդպէս հարցեր ուղղող անձուն քսակահատանը են, իրենք զիրենք բողոքովն աղքատ կը ներկայացնեն, և առ այս երգում կընեն Ս. Աւետարանին վրայ: Բայց սակայն խնդիրն հանդիմանէ վերջ՝ նորեկը իրենց դրամներն ցոյց կուտան, բայց ի վեր, սուտ անզը երգում ընող անձը մաղթալ կրնայ սպաննել ըսպաննել ըսելով, կը ուղչեն զանոնք ետ զրկել անպատճառ:

Գոհութեամբ կը լսենք թէ ճէրզի Սիթիի Հոյոց ընկերութիւնն վերականգնելու ճիգեր կըլնեն: Յաջողութիւն:

Ուսթըրէն կը հողողդեն մաղ հետեւեալ լուրերն:

Հարիւր երեսուն և հինգ տոլար պահանջի մը նկատմամբ զոր կը մերժէր վճարել Փրովիտէնս քաղաքին մէջ առեւտուրով զբաղող Դրիգորեան անուն քաղաքացի մը, կառավարութեան միջոցաւ իւր կրպակին տրգելքի ներքեւ առնուեցաւ և այս կերպով ստիպուեցաւ վճարել թէ՛ դրամն և թէ՛ բոլոր ծախսերն ու քրտն տուարի կը հասնի:

Քաղաքիս Տօլլըր կոչուած փողոցի տան մը մէջ ուր կը բնակին 40—45 ի չափ պանդուխտ հայեր, վեճ մը ծագած լինելով՝ փայտերով ու ցիցերով, թրքական անուր հայհոյութիւններով լի կռիւ մը եղած է ի մէջ երկու Հոյերու ուրոց անուններն անկարող եղանք բռնալ:

Կարապետ Պետիկեան անուն տտորի մը որ լաւ բարոյական մը չ'ունի, գաղիուհի մը կը նախատէ, կը ձերբակալուի ու 7—8 տոլար տուգանքի կը դատապարտուի: Օր մը վերջ Պետիկեան՝ երիտասարդ մը գանակոծել կը ձեռնարկէ և վերստին կը ձերբակալուի, այս անգամ 20—25 տոլար տուգանքի դատապարտուելով, բարեբաղ դաբար կաղատի սակայն բանաւարկուելէ, զի ինչպէս յայտնի է յանցանքն բռնատար գելութիւն կը պահանջէր: Յիշեալ շնորհ հետ ասկէ առաջ ու գեղարութիւններ ունեցած էր Կարապետ Պետիկեան:

Կըսուի թէ քանի մը սըրիկոյ հայեր կսպառնան գանակոծել գայրոն Ա. Աստիկեան որուն մշակ յանցանքն է «Արեգակ» ի նամակ գրելն: Թէ որոնք են այս սպառնալիքն ընողներն, անկարելի եղաւ գիտնալ, զի ամէն ոք կուրանայ վատաբար:

Քաղաքի գործաւորներէն Մարտիրոս անուն անհատ մը իւր կարողութենէն վեր ձեռնարկ մը կընէ՝ «Աւետարներ» ին նամակ մը գրելով Պոլսոյ մէջ առեւտրական գործերով զբաղող և Արգոս ծածկանունի ներքեւ լրագրաց ոմանց նամակ գրող գրագէտ երիտասարդին գէմ. այլ ինչպէս որ կը գուշակուէր, «Աւետարներ» կը մերժէ համբալ Մարտիրոսի չարախոսներով աշխատութիւն վստանելով գրած նամակի հրատարակութիւնը՝ առարկելով թէ «Իմաստութիւն կը համարինք այդ ինչոյն վրայ լուսութեամբ անցնիլ» ըսելով:

Կ. Պօլսէն կը գրեն մ'իլ

Գիտէք մ'իլ Պօլսեցոյն խնդիրն ինչ է. վարդապետի խնդիր, պատիւաւքի իւրն դիր:

Երեսփոխանութիւնը կռուեցաւ Յարութիւն Սարազան Պատրիարք տեսնելու համար և վերջն ուլ — ոյթմ — կռուեցաւ զոյն պատրիարք չիտեսնելու համար և 25 երեսփոխանով ահա Սիմէոն Եպիս. Սէֆէրեան պատրիարքական փոխանորդ անուանուեցաւ. Ահա մեր վիճակը:

Սյթմ աղբը երկուքի բաժանեալ է, մէկ մասը Խոյն Եպիս. Նաւ Պէյ կուղէ պատրիարք տեսնել և մըւս կողմէն ալ Պ. Լուսայի Առաջնորդը:

Մարաշի Ամիրիկեան հիւպատոսութեան դուրժակատարն ծանուցած է Ուաշինկթոնի կառավարութեան թէ Գերմանացի հնագէտք Ալմա Տող լեւանց ստորոն փորելով մած արձան մը և այլևայլ շատ աշխարհաւոր հնութեանց կտորներ գտած են: Կը կարծուի եղբւր թէ սոյն արձանն Սորգանաշաղինն եղած լինելու է:

Գրիգոր Մուրատեան անուն Քարբերդցի երիտասարդին ծանօթ խնդիրն թրոյն լրագրաց մէջ երկար էջեր բռնած է, ուրոց մէջ ի հարկէ աշտընի ալ կան: Մեր յառաջիկայ թուով կը պատմենք բուն խնդիրն ականատեսներէ ստուգելով:

Մուրատեան կ'ըսուի թէ իր թրոյն մէջ գործած մ'ի նոր յանցանքին համար ձերբակալուած է այժմ, որուն համար մէկէ մինչ հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտուելու է:

ԱՍՏԻԵՆ ԱՆԴԻԵՆ

—Քանի մը չարախոսաւ թովմոս Էտիսըն, մեծանուն գաղի Ֆոնսիլաֆի մը մէջ այլ և այլ զուարճալի պատմութիւններ, երգեր ու խոսակցութիւններ լեցնելով կը զրկէ Լօնտոն իր մէկ բարեկամին, Քըրնը կուրանալով Սա վերջինն անցեալ շոթթու սասնալով «Ղեփսըն» կը հրաւիրէ բարեկամներ ու բարեկամուհիներ «գալ ու համբաւաւոր Գաղիս լսելու համար: Ներկայք գալ հաւաքուելէ վերջ Էտիսըն խօսքը կ'սկսու... Այնպէս որ երեսփոխանութիւնը դիւրին ի:

Հաւատարիմ գործիքն իր խօսքն վերջացնելէ յետոյ հանդիսականք իրենց պատասխաններն, ծափահարութիւններն, երգերն ևն. յանձնելով գործիքին իր յղեն զայն մեծանուն գաղիս:

Այս մեքենան որսւն մէջ կան պահուած այնչափ բաներ, կըսպասուի այժմ:

— Փրօֆ. Վեյսէնպօլը հէյտէլպէրկցին կը տեղեկագրէ թէ Օհայօի Ֆիլադէլֆիա գիւղաքաղաքին տակ գիւրավառ կազերու անհուն հորեր կան:

— Ինմըն շոգենաւային ընկերութեան Սի-թի օֆ Նիւ Եորք անուն նորակառոյց հսկայ շոգենաւը զվճարեալ անցնողներու թագաւորն է: Սա ունի 580 ոտք երկայնութիւն, 59 ոտք խորութիւն և 16,000 ձիու զօրութիւն ունեցող շոգեգործի:

— Անցեալ չարթու Նիւ Եորք հասնող գաղթականաց մէջ վեց տարեկան աղջիկ մը կար էմմա Հէրրոյ անուն որ Եւրոպայէն կուգար բոլորովին միայնակ: Սա մանկիկի մասն մի մատանի կար որոյ կապուած արծաթեայ փոքր տախտակի մը վերայ գրուած էր իր և իր հօրուի հասցէն որուն պիտի երթար նորեկը:

— Անցեալ չարթ երեկայ՝ առաջին անգամն գողով՝ Նիւ Եորքի Նիպլօս Կարաքն անուն թատրոնին մէջ ներկայացուեցաւ Մաթիաս Սանտորֆի թատերգութիւնը որ ցարդ ներկայացուած խաղերու մէջ նշանաւոր տեղ մը կը բռնէ: Մաթիաս Սանտորֆի վէպը, որ հայերէնի թարգմանուած է քանի մը տարի առաջ Իւթիւճեան Կարապետ Էֆէնտիի ձեռամբ, կարգացող մէկը ինքնին կրնայ վկայել թէ յիշեալ թատերգութիւնն եզակի է իւր տեսակին մէջ:

— Թօքսօն եկած լուրեր կը ծանուցանեն թէ անցեալ յուլիսի 15ին Պանտիսան հրաբուխն յանկարծակի բռնկելով՝ քանի մը մանր քաղաքներ տակն ի վրայ ըրած է 875 քառակուսի մղոն երկիր և 600 ի չափ անձեր լաւայի տակ ծածկելով:

— Անցեալ չարթ օր կէսօրէ վերջ Եւրոպայ բանող չորս մեծ շոգենաւներ Նիւ Եորքէ միասին ճանապարհ ելան արշաւ մը ընելու համար: Թէև այս մասին պայմաններ չ'կան ընկերութեանց մէջ, այլ նաւապետք պիտ ջանան շուտ ընթանալ, ցոյց տալու համար նոյն շոգենաւուց արագութեան տարբերութիւններն: Սա արշաւողներն են. Իմմըն ընկերութեան Սիթի օֆ Նիւ Եորքը, Քիւնարաթի նշանաւոր Ումպրիսն, Գաղիականին Լա Պրիմալը և Լոյտի Էմը: Այս չորս հսկայներու մէջ Ումպրիսն ամենէ առաջ հասած է Ֆոյր Այլընտ:

— Երեք հատ 200 ձիու զօրութիւն ունեցող Ելեքտրական գործիքներ վայրաշարժի մէջ գիւրութեամբ կը գործեն՝ կանանաւորապէս կառաւարդներ տանելով Լոնտոնի ստորերկրեայ երկաթուղեաց վրայէ:

— Մէտօրէական քննութեան յատկաշեւ

դիտարանաց աշտարակներուն մէջ քանինք միայն կան որք մեծ բարձրութիւն ունին. Սոցա երկուքն Եւրոպիոյ մէջ են որոց բարձրութիւնն է՝ 10—11 հոգար ոտք և Ամերիկայի մէջ գտնուածներէն փէքս փիք կոչուած գիտարանն 14,000 ոտք բարձրութիւն ունի: Քլօրատօի մէջ Լինքըլն լերան վերայ դիտարան մը կայ, որ Հարվիտ Քօլէճի կողմէ կը կառավարուի, ունի 14'297 ոտք բարձրութիւն: Սա լեռին վրայ ելնելու համար երկաթուղի կայ շինուած՝ լերան հանքերուն համար: Կայ նաև մի ուրիշ դիտարան նոյն բարձանց վրայ՝ երկրէ 3,500 ոտք վեր: ՅԱսնէս, ի փէրու, գտնուող դիտարանն 14,000 ոտք բարձր է ծովի մակերևոյթէն: Ասոնցմէ զատ կան Ամերիկայի մէջ ուրիշ երեք դիտարաններ ալ 11 հազար ոտք բարձրութեամբ:

— Յառաջիկայ սեպտեմբերի 19ին Գուփր Իւնիըն շինքին մէջ՝ գործաւորաց կուսակցութեան ընդհանուր ժողովն տեղի պիտի ունենայ իրենց նախագահական ընտրելիներն որոշելու համար:

— Միացեալ Նահանգաց մէջ կան այժմ 243,000 հինտիայիներ: Մի պաշտօնական հրատարակութիւն կըսէ թէ սոցա թուոյն վերայ տարին 2,000 անձի յաւելում մը տեղի կունենայ:

— Արժանթինի Հանրապետութիւնն իւր երկիրն ծաղկեցնելու համար մեծ ջանքեր կը անէ: 1887էն ի վեր 5,000 մղոն երկաթուղի շինուած է այդ երկրին մէջ: Այս տարի հոն գաղթող անձանց թիւն 200,000ի հասած է: Արժանթին ունի 3,000 հասարակաց դպրոցներ՝ 230,000 ուսանողներով. իւր մեծ քաղաքներն ելեքտրականութեամբ լուսաւորուած են, թէլէֆօնով ու հեռագրաւ զարդարուած:

Ստացանք ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅԻ օգոստոսի թիւն հետեւեալ պարունակութեամբ.

Ամանտ Շվայկէր-Լեքսեոֆէյտ եւ Երկիր Հայոց. — Ֆէլիքս Նէվ, Հայոց գրական գործու նշուածեան վրայ. — Ռուսահայոց գրականութիւն. — Հայ տպագրութեան նորագիւտ երախայրիք. — Լրագրական առածք եւ խորհրդաճուրհիւնք. — Համաշխարհային Արուստահանդէս գեղարուեստից (պատկերագրաւ). — Մոմագործութիւն. — Այլեւայլք. — Քաղաքական տեսութիւն:

ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑԻ 13րդ տետրը կը պարունակէ.

Ջարէլն ի քուն. — Ուխտագնացութիւն ի Քէվլաու. — Առիւծի որսորդութիւն. — Ամէն փայլուն ոսկի չէ. — Երկու մոլորեալք. — Սմալսի փարոսն. — Համառօտ տեղագրութիւն Երուսաղէմի. — Երկու կիտորք. — Ինդիքք:

ՄԱՍԻՍ

Ա.Մ.ՍԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԵՒ

ԳԻՏԱԿԱՆ

Կը հրատարակուի ամէն ամիս սկիզբէն. բաժանորդագրութեան գինն է թէ Դոկայ և թէ գաւառաց համար տարեկան մէկ քառորդ ոսկի — ձեռքէ կը ծախուի հաւաք (4) փարայի:

ԱՍԻՍԻ բաժանորդագրուիլ ու զողանձինք պարտին գլխիւ «Մասիս» ի խմբագրութեան Ղալաթիոյ, Նորատունկեան հասցէ կոտտանդղչու պոլիս

Կոտտանդղչու պոլիս
Զմիւռնիս
Իսկէնդրոն
Գաւթը
Սամոն և Տրապիզոն
Ատանա
Տիգրանակերտ
Ալեքսանդրիա
Ագրիանուպոլիս
Մարաշ
Նիս, Երզ
Ճիլդի Սիթի
Ալաթեր
Հասցէ

Պատուարժան վարչութիւն «Արեւելք» ի
Տ.Յ. Փափաղեան և վաճան Անտոնեան
Տ. Գեղամ Տ. Գրիգորեան
Տ. Կ. Պաքանց
Տ. Միհրան Բիւրքեան
Տ. Պետրոս Ուրփալեան
Արժ. Տ. Յովհ. Գէն. Պարոտարեան
Տ. Գրիգոր Մինթանեան
Տ. Ստեփան Թ. Բիւրքեան
Տ. Նշան Գ. Զօրաճեան
Տ. Յակոբ Իսկեան
Տ. Համբարձում ա՛ մանան
Տ. Ե. Թորոսեան

— ԳՐԻՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՔ —

Գուրու զրկուած Լրագրաց ճամբու ծախքը խմբագրութեան վրայ է. Բաժանորդագրութեան կաշիսի վճարելիքն է. Զի հրատարակուած նամակ ևն. ետ չի տրուիր: Ծանուցումներ կ'ընդունուին հայերէն, անգլիայերէն ու գաղթաբնէն լեզուներով:

ՆԵՐՍԷՍԻ ԵՒ ԱՄԻՇԱՆԻ

Պատկերներն սրտորաստել տուած ենք ընտիր թանձրաքարտի վրայ թէ «ալպիւմ» ի մէջ դրուելու և թէ տառնին շրջանակաւ պատէն կախելու սովորական մեծութեամբ: Առաջիններու իւրաքանչիւրն կարժէ 5 սէնթ, իսկ մեծերու հաւաք 10 սէնթ: Թղթատարի ծախքն մեր վրայ է: Գներն կանխիկ: Տեղական նամակագրոյժ կընդունինք:

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԼՐԱԳՐԱՑ ԹԱՅՄԸՆ

ՄՁԱԿ

Կ' ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱՐԱԹԸ 5 ԱՆԳՍՏ

Տարեկան գինն է 10 ռուբլ, կէս տարվանք 6 ռ. Բաժանորդագրուիլ ուզող ամերիկեան Հայք կը հրաւիրուին դիմել Արեւակ ի խմբագրութեան՝ անմամբ կամ նամակաւ:

“ՄՁԱԿ” ԿԱՐԴԱՅԷՔ

ՏԵՐ—Խմբագիր

Հ. ԿԻՆԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՎԱԿ ԼՐԱԳՐԱՑ

ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ ԱԶԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՐԵՎԱԿ

— ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ —

Ամերիկայի համար տարեկան 2 ու կէս տարբ. վեցամիսայ 1 ու կէս տարբ. Թուրքիոյ համար տարեկան 2 ու կէս մէճիտ, վեցամիսայ 1 ու կէս մէճիտ եւրոպայի և այլ երկրներու համար տարեկան 12 ֆր. վեցամիսայ 7 ֆր.